

виникає відчуття не дуже толерантного “накладання” термінів. Так нині отримало широке розповсюдження поняття “ведення випадку”. Більшість дослідників використовують його, ототожнюючи з технологією соціального супроводу. Проте, на нашу думку, технології соціального супроводу є вищими за типологією, оскільки містять такі технологічні складові: інспектування, контроль, ведення випадку, кризове втручання, переадресація клієнтів, консультування, супервізія тощо.

Отже, розроблена нами класифікація технологій соціально-педагогічної роботи передбачає угруповання технологій за такими підходами: середовищним, закладовим, клієнтоцентрованим та діяльнісним. Кожен з визначених підходів потребує деталізації та подальшої змістової характеристики, що стане нашою науковою перспективою.

Література

1. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / [за заг. ред. проф. І. Д. Звереві]. – Київ, Сімферополь: Універсум, 2012. – 536 с
2. Методи та технології роботи соціального педагога: [Навчальний посібник] / С. П. Архипова, Г. Я. Майборода, О. В. Тютюнник. –К.: Видавничий дім «Слово», 2011. – 496 с.
3. Соціально-педагогічні технології: Навч.-метод. посібник для студентів вищих навч. Закладів. / Харченко С.Я., Краснова Н.П., Харченко Л.П. – Луганськ: Альма-матер, 2005. – 552 с.
4. Сурмин Ю.П., Туленков Н.В. Теория социальных технологий: Учеб. Пособие. –К.: МАУП, 2004. – 608 с.
5. Технологии социальной работы: Учебн.под ред. проф. Е.И. Холостовой. – М.: ИНФРА, 2001. – 400с. Серия “Высшее образование”.
6. Шакурова М.В. Методика и технология работы социального педагога: Учеб. пособие для студентов высш. пед. учеб. заведений. – 2-е изд., стереотип. – М.: Академия, 2004. – 272 с.

**Є.О. Стех,
Чернігівський державний інститут економіки і управління**

УДК 37.035.6:377.1

ПРОЕКТУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ЯК СКЛАДОВОЇ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УМОВАХ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Анотація

У статті розглядаються особливості проектування соціально-виховного процесу як складової патріотичного виховання учнівської молоді в умовах професійно-технічних навчальних закладів.

Ключові слова: патріотичне виховання, проектування, учнівська молодь професійно-технічних навчальних закладів.

Анотація

В статті розглядаються особливості проектування соціально-виховного процесу як складової патріотичного виховання в умовах професійно-технічних навчальних закладів.

Ключевые слова: патріотизм, патріотичне виховання, українське суспільство.

Annotation

In this article the designing peculiarities of the socio-educational process as a part of the youth patriotic education in the conditions of vocational schools are examined.

Keywords: patriotic education, designing, students of vocational schools.

Сучасне українське суспільство переживає турбулентний період, у якому руйнуються старі ідеологічні підґрунтя та спостерігаються нові, суперечливі та проблемні впливи на особистість. У таких умовах неабияк зростає роль патріотичного виховання учнівської молоді професійно-технічних навчальних закладів.

Проектування структури процесу патріотичного виховання полягає у створенні сприятливих педагогічних умов, прийнятті нешаблонних рішень, які суттєво підвищують рівень патріотично-виховної роботи в умовах професійно-технічних навчальних закладів.

У проектуванні структури процесу патріотичного виховання учнівської молоді ПТНЗ вважаємо необхідним: врахування специфіки сучасного українського суспільства; врахування полікультурності середовища; спрямування на відродження національного традиційного буття; орієнтацію на належне ставлення до рідної мови, державної символіки, історії, культури; забезпечення умов для формування духовно зрілої та патріотичної особистості.

Питанням проектування в освітньому середовищі останнім часом все більше дослідників приділяють уваги. Зокрема, теоретико-методологічні підходи до педагогічного проектування розглянуті у працях Т. Батієвської, О. Заір-Бек, О. Коберника, В. Киричука, В. Краєвського, В. Стрельнікова, Г. Щедровицького та ін. Соціально-педагогічний аспект розглядають О. Генисаретський, Т. Гуменюк, І. Іванова, З. Мазур, Н. Крупська, В. Крупеніна, А. Макаренко, О. Павлова, О. Прикот, В. Радіонов, Л. Тюття, С. Шацький, В. Шульгін.

Мета нашої статті полягає в аналізі особливостей проектування соціально-виховного процесу як складової патріотичного виховання учнівської молоді в умовах професійно-технічних навчальних закладів на сучасному етапі.

Під спроектованою нами структурою процесу формування патріотичного виховання учнівської молоді професійно-технічних навчальних закладів у позааудиторній діяльності розглядаємо програму, яка має певну структуру, а також шляхи вирішення поставлених завдань. Основними структурними компонентами розробленої структури є: мета, завдання, зміст, рівні та критерії патріотичного виховання, напрямки та організаційно-методичне забезпечення процесу патріотичного виховання, результат.

Мета структури формування патріотичного виховання учнівської молоді ПТНЗ визначена нами як формування патріотизму учнівської молоді. У свою чергу, мета структури визначає завдання, зміст, принципи патріотичного виховання учнівської молоді ПТНЗ.

Для забезпечення мети програми, а саме формування патріотизму в учнівської молоді, необхідне розв'язання наступних завдань, серед яких:

1. Формування патріотичних якостей в учнів та їх патріотичної позиції до власної держави, які необхідні для справжнього громадянина-патріота.

2. Засвоєння знань щодо сутності основних понять патріотизму, що полягає в отриманні інформації про власну країну, традиції, культуру Батьківщини.

3. Забезпечення процесу організації соціально-виховної роботи з учнівською молоддю ПТНЗ, який полягає у полішенні, урізноманітненні та удосконаленні процесу патріотичного виховання з використанням як інноваційних так і традиційних методів та форм роботи.

4. Забезпечення консолідації діяльності органів державної та виконавчої влади, освітніх, наукових, культурних організацій, молодіжних та творчих об'єднань з метою взаємодії ПТНЗ з іншими установами для ефективності процесу патріотичного виховання.

У ПТНЗ навчаються переважно вже сформовані особистості тому процес патріотичного виховання зосереджений не тільки на формування високопатріотичних, духовних якостей особистостей, а й на підготовку учнівської молоді до активної суспільної діяльності на благо своєї рідної країни.

Завдання процесу патріотичного виховання визначають його зміст, який є важливим компонентом структури формування патріотичного виховання учнівської молоді ПТНЗ, який полягає у:

- розширенні знань про патріотизм та патріотичні якості;
- формуванні патріотичних переконань в учнів;
- розвиток уявлень учнів про власну Батьківщину;
- формування патріотичної культури особистості;
- самовизначення особистості у сучасному інформаційному суспільстві;
- залученні учнівської молоді до духовної та національної культури.

Процес патріотичного виховання учнівської молоді ПТНЗ має здійснюватися на основі таких принципів як: демократичності, гуманності, неперервності, етнічності, культуровідповідності, толерантності, традиційності. Проектуючи процес патріотичного виховання педагоги мають зважати на різноманітні аспекти використання перелічених принципів патріотичного виховання, які є необхідною умовою для ефективного навчально-виховного процесу та, зокрема, формування патріотизму учнівської молоді ПТНЗ. Зазначені принципи патріотичного виховання спрямовані на розвиток і становлення культурної, високоморальної, творчої та гармонійної особистості учня. Принципи патріотичного виховання впливають і відбиваються в усіх напрямках виховання та є пріоритетними течіями реформування виховання. Система принципів має бути взаємопов'язаною для того, щоб при застосуванні у сукупності отримати позитивний результат, так як кожен з принципів має

вагомий вплив на виховний процес формування патріотичної особистості учня ПТНЗ.

Високий, достатній, середній та низький рівні патріотичного виховання були покладені в структуру формування патріотичного виховання, які дозволяють визначити чотири групи серед учнівської молоді ПТНЗ із різними ступенями сформованості патріотизму.

У структурі формування патріотичного виховання учнівської молоді ми визначили такі *компоненти як когнітивний, мотиваційний, поведінковий та інформаційний*. Результати констатувального експерименту показали, що існує реальна потреба у формуванні показників *критеріїв* патріотичного виховання:

- *когнітивний критерій*, який передбачав надання широкої інформації та засвоєння знань учнівській молоді про основні поняття патріотизму, патріотичності, патріотичних якостей громадянина-патріота, вивчення історії, традицій, культури країни тощо, бо саме отримання правових, політичних, історичних знань учнівської молоді про свою країну сприятимуть формуванню патріотично-налаштованої особистості;

- *мотиваційний критерій* полягав у мотивуванні у поведінці особистості учня активності, обов'язку перед державою, рішучості, наполегливості, саморегулювання поведінки особистості, морально-етичної відповідальності, самостійності у прийнятті рішень, готовності до захисту Батьківщини. Сприяння виявленню настанов особистості в мотиваційно-потребовій сфері;

- *поведінковий критерій* вбачав залучення учнівської молоді до участі у соціальних проєктах, громадській роботі, а також агітування учнів до саморозвитку, самопізнання, самовдосконалення, прийняття самостійних рішень, вияву соціальної активності, свідомого вибору, вияву власної думки у суспільстві;

- *інформаційний критерій* включав у себе поінформованість учнівської молоді щодо святкування заходів патріотичного спрямування, які проводяться в країні, місті, навчальному закладі, залучення до роботи у відкритій групі соціальної мережі.

Вважаємо, що патріотично-виховна робота з учнівською молоддю ПТНЗ повинна проводитися за такими основними напрямками як: духовно-моральний, громадянсько-патріотичний, воєнно-патріотичний, соціально-патріотичний, духовно-моральний, історико-краєзнавчий, героїко-патріотичний, спортивно-патріотичний. Зазначені напрямки патріотично-виховної роботи у ПТНЗ передбачають формування та розвиток позитивних якостей учнівської молоді.

Нами прослідкована потреба у пошуку нових інноваційних підходів до процесу організації патріотичного виховання у ПТНЗ у зв'язку з динамічним характером змін у суспільстві, ринку праці, формуванням нових вимог до особистості майбутнього кваліфікованого фахівця.

Перелічені напрямки патріотичного виховання учнівської молоді ПТНЗ повинні включати в себе ефективні методи та форми роботи для результативної організації процесу. Процес патріотичного виховання потребує нових підходів для майбутнього розвитку, у свою чергу, нові інноваційні форми та методи здатні оптимізувати процес та зробити його більш ефективним.

Методами роботи нами обрано дискусійні, ігрові, інтерактивні, інформаційні, проектування, проблемних ситуацій, що взаємодоповнюють один одного й забезпечують цілісність процесу патріотичного виховання. Виховання учнівської молоді ПТНЗ покликане сформувати духовно зрілу, соціально активну, відповідальну особистість. Різноманітні ж методи позаурочної роботи спрямовані на мотивацію та активізацію учнівської молоді, виховання свідомих громадян, вдячних нащадків української історії, культури.

У процесі формування патріотизму учнівської молоді визначено наступні форми роботи, серед яких: створення гуртка патріотичного виховання, проведення конференції з питань виховання патріотизму молоді, дискусійні обговорення, конкурс на соціальну рекламу «Про патріотизм», краєзнавчо-музейна робота, проведення соціальних акцій, відвідування театрів, тематичних виставок, створення інтернет-сторінки «Патріот», зустрічі з відомими людьми України сьогодення, презентації індивідуальних творчих робіт, тематичні інформації, просвітницькі класні години, виховні бесіди, перегляд фільмів на патріотичну тематику, екскурсії до етнографічних комплексів, проведення державних та національних свят, фестивалів, конкурсів, вікторин, виставок, зустрічі з ветеранами Великої Вітчизняної війни, походи до місць козацької слави, проведення самостійно учнями історичних екскурсій у музеях ПТНЗ тощо. Використання різнопланових форм роботи сприятиме утвердження такої моральної якості, як патріотизм, що, у свою чергу, викличе позитивні зміни у житті суспільства в цілому. Зазначені форми роботи з врахуванням сучасних тенденцій суспільного розвитку сприятимуть залученню кожного учня до колективного життя ПТНЗ, розкриватиме їх індивідуальність, ознайомлюватиме з досягненнями української культури, допомагатиме самовизначитися у майбутньому.

У процесі патріотичного виховання необхідно звернути увагу на формування толерантної особистості учнів ПТНЗ. На жаль, у сучасному полікультурному українському суспільстві досі не розроблена цілісна концепція виховання толерантності особистості, хоча дедалі відчутнішими стають прояви конфліктності, ворожості, ксенофобії, націоналізму, шовінізму, нетерпимості. Існує необхідність у спонуканні учнівської молоді до прояву толерантності в суспільстві, до визнання кожної культури, національної групи, національної меншини та унікальності окремо взятої особистості у процесі патріотичного виховання, який має значний виховний вплив на особистість учня.

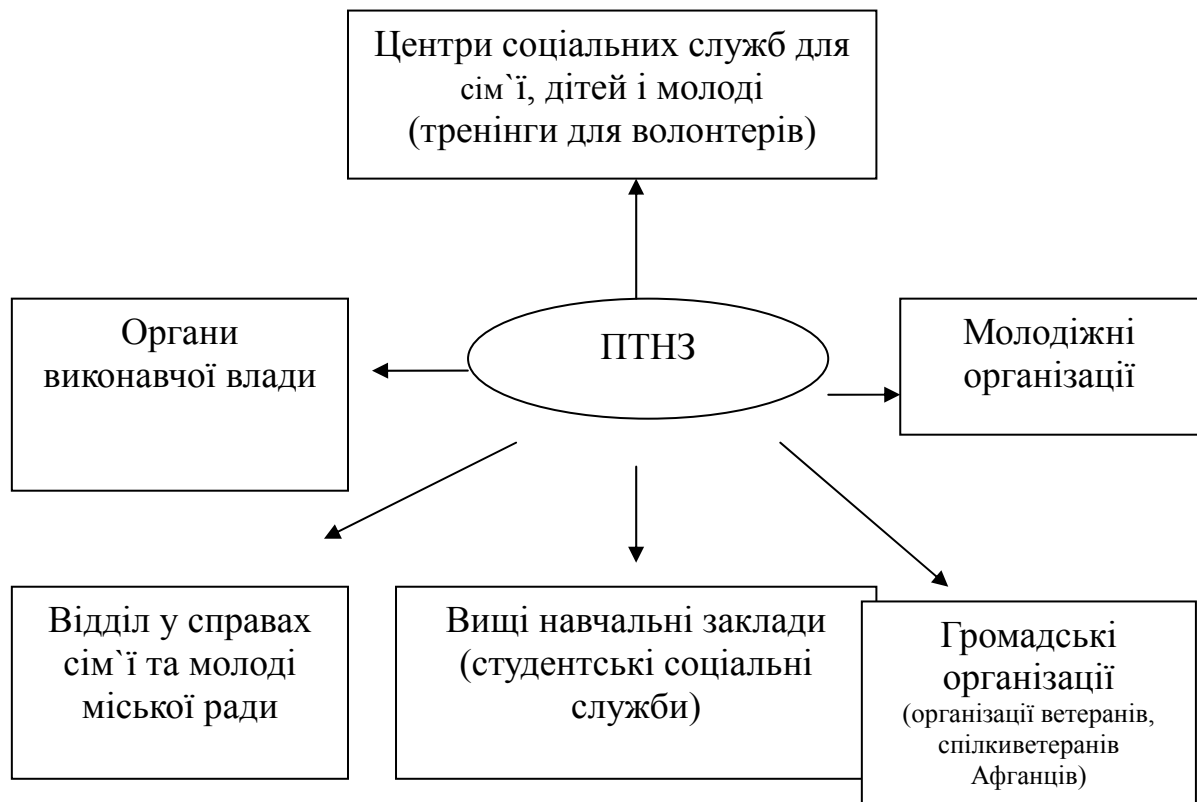
Науковець О. Грива, аналізуючи ґрунтовно проблему толерантності освіти в полікультурному українському суспільстві, виокремлює наступні завдання поставлені перед системою освіти на сучасному етапі для оптимізації процесу формування свідомості молоді в Україні: допомога у становленні культурної ідентифікації особистості й адаптації її в умовах сучасного кризового полікультурного суспільства; виховання культури толерантних взаємовідносин у суспільстві через виховання толерантної особистості, формування її толерантної свідомості; створення умов для реалізації толерантних взаємин між людьми; запобігання негативним явищам, пов'язаним зі специфікою полікультурного суспільства, таким як: соціальна відчуженість, культурна маргінальність, соціальна конфліктність, порушення прав людини, прав

меншин, тероризм на етноконфесійному ґрунті [2, с. 7].

Умовою розвиненого українського суспільства є підготовка освічених, кваліфікованих, високодуховних, соціальноактивних особистостей, які усвідомлюють громадянську відповідальність за майбутнє своєї країни та здатні до полікультурної взаємодії, що й передбачає статус громадянина-патріота.

Виховний процес у ПТНЗ передбачає взаємодію не тільки викладачів та учнів, а й інших суб'єктів формування патріотизму. Насамперед, на рис. 1 зображена схема взаємодії ПТНЗ з громадськими та молодіжними організаціями, ВНЗ, органами місцевої влади, ЦСССДМ, органами виконавчої влади.

Вважаємо, що саме завдяки взаємодії ПТНЗ з громадськими та молодіжними організаціями, ВНЗ, органами місцевої влади, ЦСССДМ, органами виконавчої влади підсилюється ефективність процесу патріотичного виховання, а також відбувається взаємний розвиток суб'єктів виховного процесу.

Рис. 1 Структура взаємодії ПТНЗ із партнерами

Формування патріотів передбачає консолідацію діяльності органів державної та виконавчої влади, освітніх, наукових, культурних організацій, молодіжних та творчих об'єднань на основі системних методів і програм, а також постійно координацію.

Ефективна організація процесу патріотичного виховання передбачає взаємодію між ПТНЗ й іншими зазначеними організаціями та повинна спиратися на єдину систему організаційних принципів. По-перше, це принцип системності, який полягає у систематичності заходів патріотичного

спрямування. Процес патріотичного виховання має носити системний, а не епізодичний характер. По-друге, принцип організованості, що передбачає єдність і погодженість цілей, дій, намірів щодо процесу патріотичного виховання молодого покоління. По-третє, принцип плановості, який полягає у чіткій організованій роботі, так як виховна робота має здійснюватися за певним визначеним плануванням. Планування патріотично-виховної роботи повинно мати як поточний так і перспективний плани. По-четверте, принцип перспективності, який полягає у визначенні пріоритетних напрямів роботи на окремому відрізьку часу з метою досягнення результату.

Реалізація зазначених принципів можлива з дотриманням однієї з умов, якою є узгодженість діяльності, єдності цілей, завдань, форм, методів ПТНЗ, громадських організацій, органів виконавчої влади, ВНЗ, ЦСССДМ з виховання патріотичності учнівської молоді. Цілісність та єдність процесу патріотичного виховання у ПТНЗ забезпечить узгоджена взаємодія та скоординованість дій. Саме завдяки зазначеним принципам, які використовуватимуться між ПТНЗ та іншими організаціями у процесі взаємодії сприятимуть подальшому вдосконаленню процесу патріотичного виховання, основною метою якого є формування гідного громадянина, патріота своєї держави, а також долатимуть формалізм та однобічність у виховній роботі.

Взаємодія між суб'єктами (органи виконавчої влади, громадські організації, ВНЗ тощо) та об'єктами (учнівська молодь ПТНЗ) у процесі патріотичного виховання у ПТНЗ цілеспрямовується не тільки на планомірний вплив та активність, а й на взаємодоповнення одне з одним, що є механізмом формування патріотизму в учнівської молоді. Систематичне включення та залучення учнівської молоді у виховний процес не тільки ПТНЗ, а й у діяльність інших установ та організацій сприятимуть формуванню патріотичних якостей та урізноманітненню процесу патріотичного виховання.

Науковець О. Будник зазначає, що чільне місце у системі виховання учнівської молоді ПТНЗ належить самостійній пошуково-етнографічній діяльності, серед якої дослідження особливостей української вишивки свого краю; записи легенд та повір'їв, пов'язаних з народними ремеслами та промислами; зібрання колекції старовинних господарсько-побутових речей (посуд, рідкісні знаряддя праці, побутове приладдя, декоративні вироби) та здійснення їх історико-краєзнавчого аналізу; вивчення маловідомих українських звичаїв та обрядів; систематизація народної гумористичної творчості (пісні, вірші, анекдоти, приказки) та проаналізувати їхні виховні можливості [1]. Отож, включення учнів ПТНЗ у самостійну роботу за допомогою різних методів сприятимуть формуванню такої якості як патріотизм.

Необхідно відзначити, що ПТНЗ покликаний сформувати активну, творчу особистість-патріота, але нами прослідковано невміння застосування педагогами сучасних різноманітних дидактичних методів і засобів. Такий процес патріотичного виховання не стимулює активності та самостійності учнівської молоді. Усі вищезазначені компоненти та шляхи їх реалізації передбачають залучення учнівської молоді ПТНЗ до взаємодії, яка виступатиме важливою запорукою процесу формування патріотизму.

Таким чином, у процесі створення структури процесу формування патріотизму в учнівській молоді необхідна реалізація наступних положень:

- організувати позааудиторну роботу учнівської молоді ПТНЗ через участь у гуртку патріотичного виховання, яка об'єднуватиме учнів, ознайомлюватиме з різними досягненнями культури, розвиватиме духовність, колективну взаємодію, допомагатиме розвивати внутрішній потенціал;

- розробити організаційно-методичне забезпечення процесу патріотичного виховання учнівської молоді ПТНЗ для створення атмосфери зацікавленості в учнівській молоді, вдосконалення рівня організації патріотично-виховної роботи педагогів з використанням нестандартних, інноваційних підходів, урахуванням індивідуальних особливостей та можливостей учнів;

- скоординувати роботу ПТНЗ з різними громадськими, молодіжними організаціями, органами виконавчої влади, студентськими соціальними службами ВНЗ тощо для тісної співпраці та взаємодії з виховання патріотично-свідомої молоді.

Результатом проектування соціально-виховного процесу ПТНЗ є сформованість патріотизму в учнівській молоді, що передбачає врахування суті зазначених компонентів в цілому. Використання педагогами при організації патріотичного виховання у ПТНЗ зазначених різноманітних напрямків роботи, інноваційних методів, форм роботи, створення особливих відповідних соціально-педагогічних умов сприятимуть формуванню патріотизму в учнівській молоді.

Отже, у процесі впровадження структури патріотичного виховання учні ПТНЗ матимуть змогу ознайомлюватися з історично-культурними надбаннями, орієнтуватися та аналізувати сучасні соціально-політичні події, небайдуже ставитися до своєї країни, розвиватися духовно, ототожнювати себе з країною, поважно ставитися до інших народів, удосконалюватися та самовизначатися.

Література

1. Будник О. Етновиховне середовище педагогічного навчального закладу: теоретико-методологічний аспект / О. Будник // Педагогіка і психологія професійної освіти. 2012. – № 5. – С. 175-184
2. Грива О. А. Толерантність освіти як передумова толерантного суспільства / О. А. Грива // Мультиверсум. – 2007. – № 66. – С. 3-11.